

विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत मंजूर
Kitchen garden for Ashram
Schools या योजनेच्या मार्गदर्शक
सुचनांना मंजूरी देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
आदिवासी विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: केंद्रीय-२०२०/प्र.क्र.१२३/का-१९
मंत्रालय, मुंबई ४०००३२
तारीख: २६/०८/२०२१

संदर्भ-

1. जनजाती कार्य मंत्रालय, नवी दिल्ली यांचे पत्र क्रमांक : ११०१५/३(१३)/२०१४-SG-II दि. ०९/०२/२०१५ (२ पत्रे)
2. शासन निर्णय आदिवासी विकास विभाग क्र. केंद्रीय -२०१४ /प्र.क्र.७८ /का -१९ , दि. १७/०३/२०१५ व दि. २८/०३/२०१५

प्रस्तावना-

केंद्र शासनाकडून दरवर्षी विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत अनुदान, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २७५(१) अंतर्गत व अदिस जमाती विकास कार्यक्रम या योजनाअंतर्गत राज्य शासनास अनुदान प्रदान होत असते. या योजनाअंतर्गत प्राप्त होणा-या अनुदानासाठीचे प्रस्ताव केंद्र शासनाच्या जनजाती कार्य मंत्रालयाकडे सादर करणेत येतात. सन २०१४- १५ या वर्षामध्ये शासकीय आश्रम शाळेच्या ठिकाणी उपलब्ध असलेल्या जागेवर परसबाग तयार करून विद्यार्थ्यांना स्वच्छ, ताजी, रसायन विरहित भाजी मिळण्यासाठी व त्याबरोबर परसबागेच्या माध्यमातून शाळेचा परिसर सुशोभित होऊन वातावरण आल्हासदायी करून व विद्यार्थ्यांना कार्यानुभव प्रकल्पाअंतर्गत शेती विषयक जाणीव देखील होईल या उद्देशातून आदिवासी विकास विभागाने “Kitchen garden for Ashram Schools” ही योजना केंद्र शासनाकडे प्रस्तावित केली होती.

२. महाराष्ट्रात सद्य स्थितीत ४९३ शासकीय आश्रम शाळा व २५ एकलव्य निवासी आश्रम शाळा कार्यरत आहेत. या शासकीय आश्रम शाळेच्या विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाची जबाबदारी आदिवासी विकास विभागाची आहे. त्यांचे आरोग्य, पोषण व शिक्षण योग्य प्रकारे व्हावे यासाठी विभागामार्फत विशेष योजना राबविल्या जातात. आश्रमशाळेत निवासी विद्यार्थ्यांना दोन वेळेचे जेवण, दोन वेळेचा नाश्ता दिला जातो. त्यांना देण्यात येणार्या जेवणासाठी आवश्यक असलेल्या भाजीपाल्यासाठी पुरवठादारावर अवलंबून राहावे लागत आहे. शासकीय आश्रम शाळेच्या ठिकाणी उपलब्ध असलेल्या जागेवर जर परसबाग तयार केली तर भाजी-पाल्यासाठी बाह्य यंत्रणेवर असणारे अवलंबन अंशात: कमी होऊन विद्यार्थ्यांना स्वच्छ, ताजी, रसायन विरहित भाजी मिळेल. त्याच बरोबर परसबागेच्या माध्यमातून शाळेचा परिसर सुशोभित होऊन वातावरण आल्हासदायी होईल व विद्यार्थ्यांना कार्यानुभव प्रकल्पाअंतर्गत शेती विषयक जाणीव देखील होईल. या उद्देशातून आदिवासी विकास विभागाने “Kitchen garden for Ashram Schools” ही योजना राबविण्याबाबत केंद्र शासनाकडे प्रस्तावित केली. जनजाती कार्य मंत्रालयाने Project Appraisal (Committee PAC) बैठकीमध्ये “Kitchen garden for Ashram Schools” ही रु.१०००.०० लक्षाच्या योजनेस सन २०१४-१५ करिता विशेष केंद्रीय सहाय्य योजने अंतर्गत संदर्भाधीन पत्र क्र १.अन्वये मंजूरी दिलेली आहे. सदर निधी संदर्भाधिन शासननिर्णयान्वये आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक यांना वर्ग केला आहे.

३. आश्रमशाळेतील विद्यार्थ्यांना स्वच्छ, ताजी भाजी मिळावी, आश्रम शाळेत उपलब्ध असणाऱ्या अतिरिक्त जागेचा सदुपयोग होऊन आश्रम शाळा सुशोभित व्हावी, विद्यार्थ्यांना शेतीविषयक बाबींची माहिती मिळावी या कार्यक्रमांतर्गत “Kitchen garden for Ashram Schools” ही योजना राबविण्याबाबतच्या मार्गदर्शक सूचनांना मंजूरी देण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधिन होता.

शासन निर्णय-

आश्रमशाळेतील विद्यार्थ्यांना स्वच्छ, ताजी भाजी मिळावी, आश्रम शाळेत उपलब्ध असणाऱ्या अतिरिक्त जागेचा सदुपयोग होऊन आश्रम शाळा सुशोभित व्हावी, विद्यार्थ्यांना शेतीविषयक बाबींची माहिती मिळावी या कार्यक्रमांतर्गत “Kitchen garden for Ashram Schools” ही योजना आदिवासी विकास विभाग यांच्यामार्फत राबविण्यासाठी एकुण रु. १०००.०० लक्ष किंमतीच्या अंमलबजावणी मार्गदर्शक सूचनांना या निर्णयाद्वारे सोबत जोडलेल्या परिशिष्ट क्रमांक १ नुसार मंजूरी प्रदान करण्यात येत आहे.

२. सदर योजनेच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार वितरीत तरतुदींच्या मर्यादेत योजना राबविण्याबाबत त्वरीत कार्यवाही आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक यांनी करावी व त्याचे उपयोगिता प्रमाणपत्र आर्थिक व भौतिक अहवालासह शासनास सादर करण्याची दक्षता घ्यावी.

३. हा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०२१०८२६१३५७५०५२४ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्रकाश वि. वाजे)
कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन
प्रत,

१. मा.मंत्री, आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
२. मा.राज्यमंत्री आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. स्वीय सहायक, मा. सचिव, आदिवासी विकास, मंत्रालय, मुंबई
४. आयुक्त, आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक.
५. आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे
६. सहसचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
७. उपसचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
८. अपर आयुक्त, आदिवासी विकास नाशिक, ठाणे अमरावती व नागपूर.
९. सर्व, प्रकल्प अधिकारी एकात्मिक आदिवासी विकास
१०. निवड नस्ती (का. १९) आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई

विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत मंजूर योजना- सन २०१४-१५

परिशिष्ट-१

१	योजनेचे नाव	<ul style="list-style-type: none"> • Kitchen garden for Ashram Schools
२	योजनेचे प्रस्तावित लाभ क्षेत्र	<ul style="list-style-type: none"> • राज्यातील निवड होणा-या शासकीय आश्रमशाळा
३	अंमलबजावणीचा कालावधी	<ul style="list-style-type: none"> • शासन निर्णय निर्गमित झाल्यापासून ०३ वर्ष
४	वित्तीय तरतूद	<ul style="list-style-type: none"> • सन २०१४-१५ मध्ये विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत मंजूर रु. १०००.०० लक्ष
५	या योजनेत येणारे खर्चाचे अंदाजपत्रक	<ul style="list-style-type: none"> • एकूण खर्च -रु. १०००.०० लक्ष
६	निधी वितरणाची कार्य पद्धती	<ul style="list-style-type: none"> • निधी वितरणाची कार्यपद्धती मुल्यमापन व संनियंत्रण समिती ठरवेल.
७	योजना राबवणारी यंत्रणा	<ul style="list-style-type: none"> • आयुक्त, आदिवासी विकास नाशिक व निवड झालेली संस्था.
८	नियंत्रक अधिकारी	<ul style="list-style-type: none"> • आयुक्त, आदिवासी विकास नाशिक
९	योजनेचा उद्देशा/ हेतु	<ul style="list-style-type: none"> • आश्रम शाळेच्या स्तरावर पोषण वाटिका (किचन गार्डन) तयार करून आश्रम शाळेसाठी आवश्यक असलेल्या भाजीपाल्याची स्वयंपूर्तता करून भाजीपाला व फळे यांच्यासाठी बाह्य यंत्रणेवर असणारे अवलंबन करणे. • विद्यार्थ्यांना वर्षभर आवडी नुसार आणि चवीनुसार ताजी, रसायन मुक्त फळे- भाजीपाला यांची उपलब्धता करून देणे.
१०	योजना अंमलबजावणीची कार्यपद्धती	<ul style="list-style-type: none"> • आयुक्त आदिवासी विकास नाशिक यांच्या स्तरावर योजनेची कार्यपद्धती निश्चित करणे व अंमलबजावणीचे संनियंत्रण करण्यासाठी खालीलप्रमाणे मुल्यमापन व संनियंत्रण समितीची रचना करणेत येईल. <ul style="list-style-type: none"> • आयुक्त, आदिवासी विकास - अध्यक्ष • सर्व अप्पर आयुक्त, आदिवासी विकास. - सदस्य • प्रकल्प अधिकारी, आदिवासी विकास, कोणतेही ४ - सदस्य • जिल्हा कृषी अधिकारी(नाशिक,ठाणे,अमरावती,नागपुर) - सदस्य • कृषी क्षेत्रातील तज्ज्ञ व्यक्ती - आमंत्रित सदस्य • उपायुक्त,शिक्षण, आयुक्तालय, आदिवासी विकास - सदस्य सचिव

	<ul style="list-style-type: none"> • संनियंत्रण समिती ही योजनेच्या अंमलबजावणी संबंधित निर्णय घेणारी सर्वोच्च समिती असेल. योजना अंमलबजावणीबाबत सर्व बाबींसंदर्भात निर्णय घेण्याची जबाबदारी समितीची असेल. समिती प्रामुख्याने खालीलप्रमाणे कार्य पार पाडील. • संस्थेची निवड करणे- योजना अंमलबजावणी संदर्भात संस्था निवडण्यासाठी निकष ठरविणे, विहित प्रक्रियेद्वारा निविदा मागविणे, प्राप्त निविदांमधुन संस्थेची निवड, निवड झालेल्या संस्थेसोबत योजना अंमलबजावणीबाबतचा MOU करणे. संस्था निवडताना संपुर्ण राज्यासाठी एकच संस्था निवडण्यात यावी. • परसबागेचा आराखडा- तज्ज्ञाकडुन परसबागेचा आराखडा तयार करूण घेणे, त्याकरीताचे आवश्यक असणारे घटक जसे की मनुष्यबळ, पाणी, खते, रोग नियंत्रण औषधे, भाजीपाला लागवड, कालावधी इत्यादी बाबत निर्णय घेणे. • आश्रमशाळांची निवड करणे- आश्रम शाळांची निवड करण्याकरीता मापदंड ठरविणे, प्रत्यक्ष आश्रमशाळांची निवड करणे. • निवड झालेल्या आश्रम शाळेमध्ये मुख्याध्यापक यांच्या अध्यक्षतेखाली आश्रमशाळा स्तरावर खालीलप्रमाणे समिती स्थापन करणेत येईल. <ul style="list-style-type: none"> • संबंधित आश्रम शाळेचे मुख्याध्यापक - अध्यक्ष • शाळा व्यवस्थापन समितीचे अध्यक्ष - सदस्य • आश्रम शाळेतील कोणतेही दोन शिक्षक - सदस्य • आश्रम शाळेतील कामाठी/ शिपाई - सदस्य • निवड झालेल्या संस्थेचे प्रतिनिधी - सदस्य • संबंधित शाळेचे अधिकारी - सदस्य सचिव • उपरोक्त समिती ही आश्रमशाळा स्तरावर योजना अंमलबाजावणीकरीता संनियंत्रण समितीने दिलेल्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार कार्यवाही करण्यासाठी जबाबदार असेल. समिती आश्रम शाळेत परसबाग तयार करणे, त्याकरीता जमिनीची निवड, भाजीपाला लागवड, परसबाग तयार करणे, खर्चावर नियंत्रण ठेवणे, परसबाग नियमितपणे सुरु ठेवण्यासाठी प्रयत्न, परसबागेपासुण मिळणारे उत्पादन यांच्या नोंदी या बाबत कामकाज करील. • प्रकल्प अधिकारी यांनी नेमलेले शिक्षण अधिकारी हे योजना अंमलबजावणीसंदर्भात उपरोक्त समितीवर नियंत्रण ठेवतील. • प्रकल्प स्तरावर योजनेचे मुल्यमापन व संनियंत्रणासाठी समितीची रचना, त्याची कार्यपद्धती, आयुक्त स्तरावर योजनेचे मुल्यांकन करणे इत्यादी बाबींसंदर्भात कार्यपद्धती मुल्यमापन व संनियंत्रण समिती ठरवेल.
--	--

		<ul style="list-style-type: none"> मुल्यमापन व संनियंत्रण समिती योजना किमान ३ वर्ष कार्यरत राहिल ह्या दृष्टीने योजनेचे नियोजन करेल. ३ वर्षापेक्षा जास्त कालावधीपेक्षा योजना कार्यरत राहिल ह्या दृष्टीने योजनेचे नियोजन करताना निधीच्या उपलब्धतेबाबत स्पष्टता असावी. योजनेच्या अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने योजनेमध्ये काही बदल करावयाचे असल्यास त्याबाबतचे अधिकार मुल्यमापन व संनियंत्रण समितीस आहेत. तथापि, अंमलबजावणीबाबत काही धोरणात्मक बाब उद्भवल्यास समिती शासनाकडुन मार्गदर्शन घेईल.
११	योजनेच्या अटी व शर्ती	<ul style="list-style-type: none"> योजनेच्या अनुषंगाने होणारा खर्च व परसबागेची प्रगती या बाबत अहवाल सादर करण्याची जबाबदारी निवड झालेल्या संस्थेच्या प्रतिनिधीच्या सहाय्याने संबंधित मुख्याध्यापक यांची राहील. मुख्याध्यापक प्रगती अहवाल प्रकल्प कार्यालयाकडे सादर करतील प्रकल्प कार्यक्षेत्रातील योजनेच्या अंमलबजावणीसंदर्भात प्रगती अहवाल प्रकल्प अधिकारी, अपर आयुक्तांमार्फत संनियंत्रण समितीस सादर करतील. सदर योजनेची अंमलबजावणी करताना चलचित्र (video) व छायाचित्रे काढावीत व योजनेची अंमलबजावणी पुर्ण झाल्यानंतर योजनेचा फलनिष्पत्ती अहवाल शासनास सादर करण्याची जबाबदारी अंमलबजावणी यंत्रणा यांची राहील तसेच लाभार्थ्याची यादी व Geotagged photographs हे www.stcmis.gov.in/smis या वेबसाईट वर अपलोड करण्याची जबाबदारी प्रकल्प अधिकारी यांची राहील. योजनेच्या अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने योजनेच्या प्रगती बाबत माहिती वेळोवेळी CAS पोर्टल वर भरण्याची जबाबदारी संबंधित प्रकल्प अधिकारी यांची असेल.
१२	योजनेची फलनिष्पत्ती	<ul style="list-style-type: none"> आश्रमशाळेत परसबाग तयार होऊन विद्यार्थ्यांना ताजी, केमिकल विरहित भाजीपाला मिळेल. तसेच विद्यार्थ्यांना कार्यानुभव प्रकल्पाच्या अंतर्गत शेती संबंधी तसेच भाजी-पाला लागवड संबंधी प्रात्यक्षिक मिळेल.